

ISSN: 2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ВЕСТНИК ЮРИСТА * LAWYER HERALD

ҲУҚУҚИЙ, ИЖТИМОИЙ, ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ЖУРНАЛ

CYBERLENINKA

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

ISSN 2181-9416

Doi Journal 10.26739/2181-9416

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

6 СОН, 1 ЖИЛД

ВЕСТНИК ЮРИСТА

НОМЕР 6, ВЫПУСК 1

LAWYER HERALD

VOLUME 6, ISSUE 1

TOSHKENT-2020

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Бош муҳаррир:
Раҳматов Анвар Исламович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори

Бош муҳаррир ўринбосари:
Отажонов Абдоржон Анварович

Адлия вазирлиги қошидаги
Юристлар малакасини ошириш
маркази директори ўринбосари,
юримдик фанлар доктори, профессор

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ЖУРНАЛИ

ҳуқуқий, ижтимоий, илмий-амалий журнали

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Окюлов Омонбой

*Юристлар малакасини ошириш маркази
профессори, юримдик фанлар доктори,
профессор, Ўзбекистон Республикасида
хизмат кўрсатган юрист*

Саидова Лола Абдувахидовна

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Тошев Бобокул Норқобилович

*Юристлар малакасини ошириш маркази кафедра
мудир, юримдик фанлар доктори*

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусаҷонович

*Бош Прокуратура Академияси Марказ бошлиғи,
юримдик фанлар доктори, профессор*

Отаҳонов Фозилжон Хайдарович

*Ўзбекистон Республикаси Савдо-саноат палатаси
ҳузуридаги Халқаро тижорат арбитраж (ҳакамлик)
суду раиси, юримдик фанлар доктори (DSc), доцент*

Баймолдина Зауреш Хамитовна

*Қозоғистон Республикаси Олий Суду
Академияси ректор, юримдик фанлари
номзоди*

Годунов Валерий Николаевич

*Белорус давлат университети Ўқув муассасаси
“Судьялар, прокуратура, суд ва адлия муассасалари
ҳодимларини қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш
институту” директор, юримдик фанлари доктори,
профессор*

Масъул котиб: Раҳманов Шухрат Наимович

*Юристлар малакасини ошириш маркази доцент,
юримдик фанлар номзоди*

Саҳифаловчи: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакци журнали:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

Общественно-правовой и научно-практический журнал
ВЕСТНИК ЮРИСТА
№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

Главный редактор:

Рахматов Анвар Исламович

Директор Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции

Заместитель главного редактора:

Отажонов Абдоржон Анварович

Первый заместитель директора Центра повышения квалификации юристов при Министерстве юстиции, доктор юридических наук, профессор

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

**Общественно-правового и научно-практического журнала
ВЕСТНИК ЮРИСТА**

Окюлов Омонбой

Профессор Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук, профессор, Заслуженный юрист Республики Узбекистан

Саидова Лола Абдувахидовна

Заведующая кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Тошев Бобокул Норкobilович

Заведующий кафедрой Центра повышения квалификации юристов, доктор юридических наук

Мамасиддиқов Музаффаржон Мусајонович

Начальник Центра Академии Генеральной Прокуратуры, доктор юридических наук, профессор

Отажонов Фозилжон Хайдарович

Председатель Международного коммерческого арбитражного суда при Торгово-промышленной палате, доктор юридических наук, доцент

Баймолдина Зауреш Хамитовна

Ректор Академии правосудия при Верховном Суде Республики Казахстан, кандидат юридических наук

Годунов Валерий Николаевич

Директор учреждения образования "Институт переподготовки и повышения квалификации судей, работников прокуратуры, судов и учреждений юстиции Белорусского государственного университета", доктор юридических наук, профессор

Ответственный секретарь:

Рахманов Шухрат Наимович

Доцент Центра повышения квалификации юристов, кандидат юридических наук

Верстка: Абдуллаева Шахзода Собитовна

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

№6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6>

**Chief Editor:
Rakhmatov Anvar**

Director of the Lawyers' Training Center
under the Ministry of Justice

**Deputy Chief Editor:
Otajonov Abrorjon**

First Deputy Director of the Lawyers' Training
Center under the Ministry of Justice, Doctor of
Law Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD

**Public, legal and scientific-practical journal of
LAWYER HERALD**

Oqyulov Omonboy

*Professor at the Lawyers' Training Center, Doctor of
Law Sciences, Professor, Honored Lawyer of the
Republic of Uzbekistan*

Saidova Lola

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Toshev Bobokul

*Head of the Department at the Lawyers' Training
Center, Doctor of Law Sciences*

Mamasiddikov Muzaffarjon

*Head of the Center of the Academy of the General
Prosecutor's Office, Doctor of Law Sciences, Professor*

Otaxonov Foziljon

*Chairman of the International Commercial
Arbitration Court at the Chamber of Commerce
Doctor of the Science of Law, Associate Professor*

Baymoldina Zauresh

*Rector of the Academy of Justice at the Supreme
Court of the Republic of Kazakhstan, Candidate
of Legal Sciences*

Godunov Valeriy

*Director of the educational institution "Institute
for retraining and advanced training of judges,
employees of the prosecutor's office, courts and
justice institutions of the Belarusian State
University", Doctor of Law Sciences, Professor.*

**Executive Editor:
Rakhmanov Shukhrat**

*Senior Lecturer at the Lawyers' Training Center,
Candidate of Juridical Sciences*

Pagemaker: Abdullaeva Shakhzoda

Контакт редакции журнала:

100001, город Ташкент, улица Катта Дархон, 6.
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Телефон: (+99871) 2345345

Contact Editorial Staff

100001, Katta Darhon str. 6, Tashkent, Uzbekistan
WEB: yuristjournal.uz
E-mail: info@yuristjournal.uz
yuristjournal@gmail.com
Telephone: (+99871) 2345345

**КОНСТИТУЦИЯВИЙ ҲУҚУҚ. МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ.
МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ**

1. ШИРИНОВ Джахонгир Джаббарович НОДАВЛАТ НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ ШАКЛИНИНГ НАЗАРИЙ-ҲУҚУҚИЙ МАСАЛАЛАРИ.....	8
2. ИСАБАЕВ Акмалжон Тешабаевич ЖИСМОНИЙ ВА ЮРИДИК ШАХСЛАРНИНГ ДАВЛАТ ИДОРАЛАРИГА МУЛККА ЭГАЛИК ҚИЛИШ ҲУҚУҚИ БИЛАН БОҒЛИҚ МУРОЖААТЛАРИНИ КЎРИБ ЧИКИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ЖИҲАТЛАРИ	15
3. ХОДЖАНИЯЗОВ Атаназар Джуманазарович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ҚОНУНЧИЛИК ТАШАББУСИ ҲУҚУҚИ.....	21
4. СУЛТАНОВА Сабохат Алишеровна АДМИНИСТРАТИВНОЕ УПРОЩЕНИЕ КАК КОМПОНЕНТ МОДЕЛИ «УМНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ» И СПОСОБ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ НОРМОТВОРЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ	26
5. ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли МАЪМУРИЙ ИХТИЁРИЙЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСТИДАН САМАРАЛИ СУД НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ	32

**ҲУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ.
ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ**

6. НАРЗИЕВ Отабек Саъдиевич КАПИТАЛ БОЗОРИ БИЗНЕСНИ МОЛИЯЛАШНИНГ МУҚОБИЛ МАНБАСИ СИФАТИДА ..	37
7. РАҲМАТОВ Анвар Исломович ҲАВАСКОРЛИК ВА СПОРТ МАҚСАДИДА ОВ ҚИЛИШ СОҲАСИДАГИ ШАРТНОМАЛАР	45
8. КАЛАНДАРОВА Маликахон Пирназаровна ДАВЛАТ ХАРИДЛАРИ ТИЗИМИДА “ДАВЛАТ ЭҲТИЁЖЛАРИ” ДЕФЕНИЦИЯСИ.....	54
9. МАМАНАЗАРОВ Сардор Шухратович АКЦИЯДОРЛИК ЖАМИЯТИ ИЖРОИЯ ОРГАНИ: БОШҚАРУВ ВА РАҲБАРЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	62
10. БАБАЕВ Джахонгир Исмаилбекович ИСТЕЪМОЛЧИ БИЛАН ТУЗИЛГАН ШАРТНОМАЛАР БУЗИЛГАНИДА УНИНГ ҲУҚУҚЛАРИНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ МУАММОЛАРИ	67
11. ЯКУБОВА Ирода ПОНИМАНИЕ КОЛЛЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ АВТОРСКИХ ПРАВ В ИСТОРИЧЕСКОМ КОНТЕКСТЕ	76
12. АЛМОСОВА Шахноза Собировна ДОМЕН НОМЛАРИ ВА ИНДИВИДУАЛЛАШТИРИШ ВОСИТАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO БОҒЛИҚЛИК ВА УЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШДА МУАММОЛИ ҲОЛАТЛАР ТАҲЛИЛИ.....	81

**СУД ҲОКИМИЯТИ. ПРОКУРОР НАЗОРАТИ.
ҲУҚУҚНИ МУҲОҒАЗА ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ**

13. ДЖУРАЕВ Ихтиёр Бахтиёрович ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИДА ТАЪЛИМНИНГ СИФАТИ ВА РАҚОБАТБАРДОШЛИЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДА ПРОКУРАТУРАНИНГ РОЛИ	86
--	----

**ЖИНОЯТ ҲУҚУҚИ, ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРНИНГ ОЛДИНИ ОЛИШ.
КРИМИНОЛОГИЯ. ЖИНОЯТ-ИЖРОИЯ ҲУҚУҚИ**

14. РУЗМЕТОВ Ботиржон Хайитбаевич КЛЮЧЕВЫЕ ПОНЯТИЯ, ЗНАЧЕНИЯ, ПРАВОВЫЕ ИСТОЧНИКИ ТЕОРИИ ДОКАЗАТЕЛЬСТВ В СУДОПРОИЗВОДСТВЕ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	91
15. РАШИДОВ Бехзод Нурбоевич ЖИНОЯТ ИШЛАРИНИ ЮРИТИШГА ҚЎЙИЛАЁТГАН ЗАМОНАВИЙ ТАЛАБЛАР ВА УЛАРНИНГ ХУСУСИЙ АЙБЛОВ ИНСТИТУТИ БИЛАН УЙҒУНЛИГИ.....	98
16. САИДОВ Баҳром Анварович ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ФАОЛИЯТИДА ШАХСНИНГ ҲУҚУҚ ВА ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ	104

**ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИ. КРИМИНАЛИСТИКА,
ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ҲУҚУҚ ВА СУД ЭКСПЕРТИЗАСИ**

17. МАХМУДОВ Суннатжон Азим ўғли АЙБЛИЛИК ТЎҒРИСИДАГИ МАСАЛАНИ ҲАЛ ҚИЛМАЙ ТУРИБ ЖИНОЯТ ИШИНИ ТУГАТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ	110
18. КУЗИЕВ Азизбек Равшанбекович ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ АМАЛГА ОШИРУВЧИ ОРГАНЛАР ВА ТЕРГОВ БЎЛИНМАЛАРИ ЎРТАСИДАГИ ЎЗARO ҲАМКОРЛИКНИНГ ЯНГИ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ	116

ХАЛҚАРО ҲУҚУҚ ВА ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ

19. ГАФУРОВА Нозимахон Эльдаровна ХАЛҚАРО ТИББИЁТ ҲУҚУҚИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИЯСИДА СОҒЛИҚҚА БЎЛГАН ҲУҚУҚНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА РОЛИ	125
20. ХАМДАМОВА Фируза Уразалиевна, МАҲАМАТОВ Махмуд Махаматаминович ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАР ВА ЖАҲОН ТАЖРИБАСИНИ ҲИСОБГА ОЛГАН ҲОЛДА ЎЗБЕКИСТОН ҚОНУНЧИЛИГИНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ АСОСИЙ ЙЎНАЛИШЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ	133
21. ГАНИБАЕВА Шахноза Каримбердиевна ОПЕКА И ПОПЕЧИТЕЛЬСТВО НАД ДЕТЬМИ, ОСТАВШИМИСЯ БЕЗ ПОПЕЧЕНИЯ РОДИТЕЛЕЙ – ПУТЬ К ДЕИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ	141
22. SUYUNOVA Kumush Akhatovna DIMENSIONS OF HUMAN RIGHTS AND DEROGATION CLAUSES DURING COVID 19 PANDEMIC UNDER ARTICLE 15 OF THE EUROPEAN CONVENTION ON HUMAN RIGHTS (ECHR)	147

ҲУҚУҚИЙ АМАЛИЁТ ВА ХОРИЖИЙ ТАЖРИБА

23. ТУРДИАЛИЕВ Муҳаммад Али Пўлатжон ўғли ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ДОИРАСИДА ИНГЛИЗ ҲУҚУҚИНИ ЖОРИЙ ЭТИШНИНГ ХОРИЖ ВА МИЛЛИЙ ТАЖРИБАСИ	151
---	-----

ЮРИСТ АХБОРОТНОМАСИ ВЕСТНИК ЮРИСТА LAWYER HERALD

ҲАМРОҚУЛОВ Синдор Бобомурод ўғли

Адлия вазирлиги Юридик таълим ва суд-экспертиза
фаолиятини мувофиқлаштириш бошқармаси масъул ходими
E-mail: s.hamroqulov@mail.ru

МАЪМУРИЙ ИХТИЁРИЙЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСТИДАН САМАРАЛИ СУД НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ

For citation (иктибос келтириш учун, для цитирования): ҲАМРОҚУЛОВ С.Б. МАЪМУРИЙ ИХТИЁРИЙЛИКНИ АМАЛГА ОШИРИШ УСТИДАН САМАРАЛИ СУД НАЗОРАТИНИ ТАЪМИНЛАШ МАСАЛАЛАРИ // Юрист ахборотномаси – Вестник юриста – Lawyer herald. № 6 (2020), Б. 32-36.

 6 (2020) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9416-2020-6-5>

АННОТАЦИЯ

Мазкур мақолада маъмурий ихтиёрийликни амалга ошириш устидан самарали суд назоратини таъминлаш, маъмурий судларнинг маъмурий тартиб-таомилларни амалга оширишда дискрецион ваколатнинг қонунийлиги принципини қўллаш билан боғлиқ муаммоларни ҳал этишда тутган ўрни ҳамда аҳамияти ўрганилган. Бундан, ташқари, айрим хорижий давлатларда маъмурий ихтиёрийликни амалга ошириш тартиби ва шартлари таҳлил этилган. Маъмурий ихтиёрийликни амалга ошириш устидан самарали суд назоратини таъминлашдаги айрим муаммолар ҳамда уларни бартараф этиш юзасидан таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: маъмурий ихтиёрийлик, дискреция, дискрецион ваколат, дискрецион ваколатнинг қонунийлиги принципи, маъмурий тартиб-таомиллар, суд назорати, мутлақ дискреция, маъмурий хужжат.

ХАМРАКУЛОВ Синдор Бобомурод ўгли

Ответственный сотрудник Управление по координации юридического образования и
судебно-экспертной деятельности Министерство юстиции
E-mail: s.hamroqulov@mail.ru

ВОПРОСЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО СУДЕБНОГО КОНТРОЛЯ ЗА РЕАЛИЗАЦИЕЙ АДМИНИСТРАТИВНОГО УСМОТРЕНИЯ

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена вопросам организации эффективного судебного надзора за административным усмотрением. С этой целью в нём анализируется роль и значение административных судов, включая вопросы принципа правомерного применения усмотрений судебной властью. Кроме того, были проанализированы порядок и условие реализации административного усмотрения в некоторых зарубежных странах. В заключение разработаны предложения и рекомендации по устранению

проблем в обеспечении эффективного судебного контроля за реализацией административного усмотрения.

Ключевые слова: административное усмотрение, дискреция, дискреционное полномочие, принцип правомерности административного усмотрения, административные процедуры, судебный надзор, абсолютное усмотрение, административный документ.

HAMROQULOV Sindor

Department for the coordination of legal education and
forensic activities Ministry of Justice
s.hamroqulov@mail.ru

ISSUES OF LAUNCHING EFFECTIVE JUDICIAL SUPERVISION OVER THE ADMINISTRATIVE DISCRETION

ANNOTATION

This article is concerned with the issues of launching efficient judicial supervision over the administrative discretion. To this end, it analyses the role of administrative courts, including issues of legitimate applying the judicial power of discretion. For that purpose, the power of administrative discretion has been analysed in a comparative level. It concludes with suggesting recommendations on current regulative framework of legislation.

Keywords: administrative discretion, discretion, discretionary powers, the principle of legitimation of discretion, administrative-procedures, judicial supervision, exclusive discretion, administrative document.

Бизга маълумки, суд ҳокимияти ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар тизимида қонунийликни таъминлаш ҳамда адолат қарор топишида муҳим вазифани амалга оширади. Дискрецион ваколат натижасида эса, айрим ҳолларда коррупцияга йўл қўйилиши ёки манфаатдор шахсларнинг ҳуқуқлари ҳамда қонуний манфаатлари бузилиши мумкин.

Америка Қўшма Штатлари Олий суди судьяси Уильям Орвил Дуглас ҳам мана шундай ҳолатларни инобатга олган ҳолда дискрецион ваколат тўғрисида қуйидаги фикрни билдирган: дискреция мутлақ даражага етганда, инсон ҳамиша азият чекади. Мутлақ дискреция инсоннинг бошқа кашфиётларидан фарқли ўларок, унинг озодлигига нисбатан кучли талафот етказувчидир [1].

Шу сабабли, мана шундай ҳолларда маъмурий судларнинг маъмурий тартиб-таомилларни амалга оширишда дискрецион ваколатнинг қонунийлиги принципини қўллаш билан боғлиқ муаммоларни ҳал этишда тутган ўрни хусусида сўз юритиш мақсадга мувофиқ бўлади.

Дискрецион ваколат бир қатор мамлакатлар қонунчилигида қўлланилган атама бўлиб, мазкур тушунча мансабдор шахсга ўз хоҳишига кўра ҳаракат қилиш ҳуқуқини назарда тутди.

Дискрецион ваколат (французча *discretionnaire* – шахсий ихтиёрга боғлиқ) – орган ёки мансабдор шахсга қонун доирасида ўз ихтиёрича фаолият кўрсатиш ваколатини бериш деган маънони англатади [2].

Назарий жиҳатдан маъмурий органларнинг ихтиёрий ваколати, солиқ имтиёзлари, бошқа имтиёзлар бериш ёки санкциялар ва жарималар қўллаш тўғрисида қарор қабул қилишда мансабдор шахс бир хил ёки ўхшаш вазиятларда турли қарорлар қабул қилиш ҳуқуқига эга бўлган ҳолларда юзага келиши мумкин. Аммо мазкур ваколатнинг қўлланилиши шахс, жамият ва давлат манфаатларига зарар етказмаслиги керак.

Ўзбекистон Республикасининг 2018 йил 8 январда қабул қилинган “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги ЎРҚ–457-сон Қонунининг 17-моддасида маъмурий ихтиёрийликнинг (дискрецион ваколатнинг) қонунийлиги принципи келтириб ўтилган. Унга кўра, маъмурий орган маъмурий ихтиёрийликни (дискрецион ваколатни) қонун ҳужжатларида белгиланган доирада амалга ошириши шарт [3].

Маъмурий ихтиёрийлик (дискрецион ваколат) асосида қабул қилинган маъмурий ҳужжатлар ва

амалга оширилган маъмурий ҳаракатлар ушбу ваколатнинг мақсадига мос келиши керак.

Кўпгина хорижий мамлакатларда маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисидаги қонунчиликни ишлаб чиқишда муҳим тамойилларни аниқлаб олишга алоҳида эътибор қаратилади.

Масалан, АҚШда барча аҳоли учун маъмурий тартиботнинг содда, ошкора (дискрецион ваколатдан келиб чиқиб қабул қилинадиган қарорлар ҳам барча учун маълум бўлиши талаб этилади), аниқ ва равшан бўлиши (бунда маълумот бериш, очиқ мажлисларни ўтказиш, норма ижодкорлиги ва бошқалар назарда тутилган) муҳим тамойил этиб белгиланган.

Мазкур ҳолат дискрецион ваколатнинг қонунийлиги маъмурий тартиб-таомилларнинг очиклиги, шаффофлиги ва тушунарлилиги ва тенг ҳуқуқлилиқ каби принциплар билан боғлиқлигини билдиради ва бу принциплар ҳам “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Қонунда ўз аксини тўлиқ топган.

Бундан ташқари, дискрецион ваколат асосли қўлланилиши лозим. “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Қонуннинг 54-моддасида ҳам дискрецион ваколатнинг қонунийлигини таъминлашга хизмат қилувчи норма белгилаб қўйилган. Мазкур моддага кўра маъмурий ҳужжатнинг асослантурувчи қисмида қабул қилинган маъмурий ҳужжатнинг барча ҳақиқий ва юридик асослари келтирилиши керак.

Дискрецион ваколатни амалга ошириш бўйича самарали суд назоратини таъминлашнинг мажбурий шarti – бу стандартлар (мезонлар)нинг қонуний таърифи бўлиб, унинг ёрдамида суд давлат маъмуриятининг ўз қонунига ёки бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатга мувофиқлиги учун ихтиёрий ҳаракатларини баҳолаши мумкин.

Суд маъмурий органнинг дискрецион ваколат асосида чиқарган маъмурий актини “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Қонунга ёки бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатга риоя қилинганлиги юзасидан баҳолаши учун мумкин бўлган стандартлар (мезонлар) ўрганилиши мақсадга мувофиқ. Бундай стандартларни ўрнатувчи қонунчилик ҳужжатлари дискрецион ваколатни амалга ошириш устидан самарали суд назоратини таъминлаш учун зарурдир.

Суд дискрецион ваколатларни амалга оширилишини икки босқичда, яъни **дискрецион ваколатларни тақдим этиш (ваколат бериш)** ва **дискрецион ваколатларни ҳақиқатдан ҳам амалга оширилиш босқичларида** назорат қилади. Қайд этиб ўтиш жоизки, Европанинг маъмурий-ҳуқуқий фанида ва қонунчилигида, суд томонидан қуйидаги ҳолатларда маъмурий ихтиёрийлик асосида қабул қилинган қарорлар ноқонуний деб топилиши кўрсатиб ўтилган:

– агар улар яққол мазкур орган ваколат доирасидан четга чиққан бўлса;

– агар ҳокимият органи ўз ваколатларини қонунда белгилаб қўйилган мақсадларга зид равишда қўллаган бўлса;

– агар маъмуриятнинг ҳаракатлари ишнинг ҳақиқий ёки ҳуқуқий ҳолатини нотўғри баҳолашига асосланган бўлса [4, Б.110].

2018 йил 25 январдан кучга кирган Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодекси демократик давлатни шакллантириш йўлида жуда муҳим қадам сифатида қаралиши керак. Кодекснинг 26-моддасида судловга тааллуқлилиқ келтириб ўтилган бўлиб, унга кўра Маъмурий судга фуқаролар ва юридик шахсларнинг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги, маъмурий ва бошқа оммавий ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган ишлар тааллуқлидир.

Суд томонидан ҳал этилиши лозим бўлган ишлар сирасига эса, қуйидагилар кирди:

1) идоравий норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар юзасидан низолашиш тўғрисидаги;

2) давлат бошқаруви органларининг, маъмурий-ҳуқуқий фаолиятни амалга оширишга ваколатли бўлган бошқа органларнинг, фуқаролар ўзини ўзи бошқариш органларининг ва улар мансабдор шахсларининг қонун ҳужжатларига мос келмайдиган ҳамда фуқаролар ёки юридик шахсларнинг ҳуқуқларини ва қонун билан кўрикланадиган манфаатларини бузадиган қарорлари, ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) юзасидан низолашиш тўғрисидаги;

3) сайлов комиссияларининг хатти-ҳаракатлари (қарорлари) юзасидан низолашиш тўғрисидаги;

4) нотариал ҳаракатни амалга ошириш, фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзишни рўйхатга олиш рад этилганлиги ёки нотариуснинг ёхуд фуқаролик ҳолати далолатномаларини ёзиш органи мансабдор шахсининг ҳаракатлари (ҳаракатсизлиги) юзасидан низолашиш тўғрисидаги;

5) давлат рўйхатидан ўтказишни рад этиш ёхуд белгиланган муддатда давлат рўйхатидан ўтказишдан бўйин товлаш устидан шикоят қилиш тўғрисидаги ишларни ҳал қилади.

Суд фуқаролар ва юридик шахсларнинг бузилган ёки низолашилаётган ҳуқуқлари, эркинликлари

ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш тўғрисидаги маъмурий ва бошқа оммавий ҳуқуқий муносабатлардан юзага келадиган, қонун билан ўзининг ваколатига киритилган бошқа ишларни ҳам ҳал қилади [5].

“Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Қонун қабул қилингунга қадар оммавий ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган низоларнинг келиб чиқиш асосларида дискрецион ваколатнинг қонунийлиги принципини қўллаш билан боғлиқ низолар алоҳида ажратилмаган. Лекин бугунги кунга келиб судлар томонидан бу тоифадаги ишлар ҳам мазмунан ҳал этилмоқда.

Дискрецион ваколат асосида қабул қилинган маъмурий ҳужжатларнинг қонунийлиги устидан суд назорати хусусида сўз юритишда биз ривожланган хорижий давлатлар тажрибасини келтириб ўтишимиз мумкин.

Албатта, бу борада биринчи навбатда Германия тажрибаси кўз олдимизга келади. Оммавий-ҳуқуқий муносабатларни қонунчилик билан тартибга солиш ишлари бўйича мазкур давлат кўп йиллик тажрибага эга ҳисобланади.

1976 йилда қабул қилинган “Маъмурий процедуралар тўғрисида”ги Германия Федератив Республикаси (ГФР) Қонунининг 40-параграфида агар маъмурий орган маъмурий ҳаракатларни амалга оширишда ўз хоҳишига кўра ҳаракатланишга ваколатли бўлса, у берилган ваколатлардан берилиш мақсадига мувофиқ фойдаланиши ҳамда ихтиёрий ҳаракатларни амалга оширишда қонун талабларига қатъий амал қилиши лозимлиги тўғрисидаги норма келтириб ўтилган [6].

“Маъмурий суд процесси тўғрисида”ги ГФР Қонунининг 114-моддасида эса агар маъмурий орган ихтиёрий равишда ҳаракатланиш ваколатига эга бўлса, суд дискрецион ваколатнинг қонунда белгиланганидан бошқа мақсадда қўлланилиши, ҳуқуқий ёки ҳақиқий (фактик) асосларни нотўғри татбиқ этиш натижасида мазкур принципнинг бузилиши келиб чиқиши ҳолатларининг мавжудлигини текшириши лозимлигига оид нормалар ўз аксини топган.

Бизнинг фикримизча, энг муносиб, шу жумладан, давлат бошқаруви органларининг ихтиёрий ваколатларини амалга ошириш бўйича суд назорати масалаларини ўрганиш учун қуйидаги таъриф кўпроқ мос келади:

Дискрецион ваколатни амалга оширишдаги маъмурий танлов устидан суд назорати – бу норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган чегаралар доирасида маъмурий орган мансабдор шахси томонидан қабул қилинадиган маъмурий ҳужжатни, унинг танлови ҳуқуқий меъёрларга мос зарур аниқлик ва асоснинг тўлиқлиги, шартлари, мазмуни, шакли, тартиби, бундай қарор қабул қилиш субъектларининг умумий ваколатлари бўйича баҳолашдан иборат [7].

Бундан ташқари, маъмурий ихтиёрийликни амалга оширишда уни қўллаш билан боғлиқ айрим камчиликларни ҳам қайд этиш жоиз. Маъмурий ихтиёрийликни қўллашда кўп учрайдиган хатоларга қуйидагиларни киритишимиз мумкин:

1) маъмурий ихтиёрийликдан фойдаланмаслик (мансабдор шахснинг ўзи маъмурий ихтиёрийликни қўллаши кераклигини англамаслиги ёки унинг қароридан маъмурий ихтиёрийлик қўлланганлиги аниқ кўринмаслиги);

2) маъмурий ихтиёрийликни нотўғри қўллаш (амалдор (ходим) у ўзи маъмурий ихтиёрийликни қўллаш кераклигини англайди-ю, қонун мазмун-моҳиятини нотўғри қўллаганлиги сабабли ўз қарорини хато фикрлар асосида қабул қилади ёки баъзи муҳим фактларни инобатга олмайди ёхуд инобатга олишга ҳақли бўлмаган фактларни инобатга олади, маъмурий ихтиёрийликнинг ҳуқуқий чегараларини англамайди);

3) маъмурий ихтиёрийликни суиистеъмол қилиш (амалдор (ходим)нинг ўзи маъмурий ихтиёрийликни қўллаш кераклигини англайди-ю, лекин у ўз қарорини қонун нормаси ва унинг доирасида мақсадга мувофиқ асослар билан асослаб беролмайди).

Шунингдек, амалдаги қонунчиликни такомиллаштириш бўйича бир қатор таклифларни билдириб ўтмоқчимиз. Хусусан, маъмурий тартибда судгача шикоят қилишни мажбурий тартиб сифатида белгилаш мақсадга мувофиқ. Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги кодексининг 1-моддасини қуйидаги тахрирда баён этиш таклиф этилади:

“Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ушбу Кодекс ва бошқа қонун ҳужжатларидан иборатдир. **Маъмурий суд ишларини юритишда маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисидаги қонун ҳужжатлари нормаларининг бажарилиши текширилади.** Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида Ўзбекистон Республикаси маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар

белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади”.

Иқтибослар /Сноски /References:

1. Bertrams R. Bank guarantees in International Trade. The Law and Practice of Independent (First Demand) Guarantees and Standby Letters of Credit in Civil Law and Common Law Jurisdictions. Kluwer Law International, 1996. // URL: <https://www.amazon.com/Guarantees-International-Trade-Third-Revised/dp/9041122435>.
2. Кириллова Александра Дмитриевна Дискреционные полномочия в правоприменительной деятельности органов государственной власти // Известия ТулГУ. Экономические и юридические науки. 2017. №2-2. // URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/diskretsionnye-polnomochiya-v-pravoprimenitelnoy-deyatelnosti-organov-gosudarstvennoy-vlasti> (дата обращения: 26.12.2020).
3. Ўзбекистон Республикасининг “Маъмурий тартиб-таомиллар тўғрисида”ги Қонуни // (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.01.2018 й., 03/18/457/0525-сон; 07.01.2020 й., 03/20/600/0023-сон) // URL: <https://lex.uz/docs/3492199>.
4. Татарова А.Д. Понятие и признаки дискреционных полномочий судей. Трибуна молодого ученого, № 3, 2014. // URL: https://journals.kantiana.ru/upload/iblock/db3/Tatarova%20A._110-114.pdf.
5. Ўзбекистон Республикасининг “Маъмурий суд ишларини юритиш тўғрисида”ги кодекси // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.01.2018 й., 02/18/ МПК/0627-сон, 12.10.2018 й. // URL: <https://lex.uz/docs/3527353>.
6. Kopp F., Ramsauer U. Kommentar zum Verwaltungsverfahrensgesetz [Commentary on the law on administrative procedures]. // URL: <https://www.beck-shop.de/kopp-ramsauer-verwaltungsverfahrensgesetz-vwvfg/product/30262052>.
7. Пуделька Йорг Понятие усмотрения в административном праве Германии и его отграничение от судебного усмотрения // Вестник СПбГУ. Серия 14. Право. 2017. №4. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-usmotreniya-v-administrativnom-prave-germanii-i-ego-otgranichenie-ot-sudebnogo-usmotreniya> (дата обращения: 26.12.2020).